Constructe sociale în proza lui Radu Flora. Romanul *Vârtejul*

Carmen DĂRĂBUŞ

Reconfigurarea concretă a realului, reprezentările grupurilor etnice minoritare despre sine şi despre ceilalți se articulează multiplu în context multietnic, aşadar implicit multicultural, se realizează şi pe cale livresc-artistică, ca un mod special de cunoaştere şi comunicare. Disciplinele ştiințelor umaniste reuşesc să fuzioneze elemente ale constructelor într-o viziune interdisciplinară care îşi are punctul de plecare în psihologia socială, formând un model relativ unitar al fenomenelor reprezentaționale. Scriitor aparținând minorității române din fosta Iugoslavie şi co-fondator al studiilor universitare româneşti din aceeaşi țară, Radu Flora şi-a asumat un rol de catalizator şi de observator al acestei comunități – parte a trilogiei care construieşte adevărate reprezentări sociale (*Capcana*, *Vârtejul*, *Zidul*) ale unui mediu multicultural şi multilingvistic – în special provincia Voivodina din a doua jumătate a secolului trecut, înainte şi după cel de-al doilea război mondial. Analiza literaturii diasporei pune în lumină procese de transformare a realităţii sociale într-un obiect mental fragmentar pentru că reprezentările preluate de individ din mediul social sunt produsul elaborării şi prelucrării mai multor generaţii, însă pârghiile de raportare în relaţiile interetnice sunt mai complicate pentru că memoria colectivă este stratificată inegal, cunoaşte rupturi, diluări, dar şi o îmbogăţire a perspectivelor. Reprezentările nu se raportează la percepţii spontane – chiar dacă ele se sedimentează, prin filtrare, în timp, ci se referă la imagini de durată, purtătoare de mesaj al unui individ sau al unui grup: „Reprezentările sunt construite, dezvoltate şi purtate de grupurile sociale. Cercetarea trebuie să surprindă legătura existentă între un grup social şi obiectul reprezentării" (Curelaru 2006: 37). Contextul în care se mişcă personajele lui Radu Flora este unul al mozaicului etnic, cu solidarizări şi desolidarizări în funcţie de interesele de grup sau de cele individuale. Literatura conturează constructe sociale la nivel individual şi colectiv, structurate literar-antropologic, în special dacă formula narativă este una predominată de realismul verist: „Obiectivitatea auctorială poate însemna în fine ceea ce Flaubert a denumit *impassibilité*, un simţământ de detaşare sau de despătimire faţă de personajele şi evenimentele propriei povestiri" (Booth 1976: 116). Autorii recreează mecanismele prin care personajele se raportează la un mediu social, colorat afectiv, politic, istoric etc.

Trilogia lui Radu Flora schiţează o conştiinţă colectivă a românilor din Voivodina, conştiinţă cristalizată în raport cu alte etnii ale acestei regiuni interculturale – care coroborează idealuri, sentimente, reprezentări ce dictează comportamente individuale şi colective, articulate într-o realitate comună unui

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

ansamblu social. De la muncile câmpului, relaţiile de familie, mediile profesionale, influenţa politicului până la interferenţa culturilor – care, constat, nu a creat o reală aculturaţie − totul reuşeşte să întemeieze construcţii socio-cognitive relativ unitare, învestite cu semnificaţii dictate de procesul activităţii mentale. În cazul romanului *Vârtejul*, al doilea roman al trilogiei, aceste constructe sunt puternic marcate de etnic în contextul ex-iugoslav. Ţesătura romanului este bipolară, cu două perspective care alternează: personajul principal, tânărul învăţător Mihai Câmpeanu, încearcă să se integreze în comunităţile unde va fi repartizat (trăind iubiri succesive pentru Marioara, Eva Pitac, Viorica, Lenuţa), amintindu-şi serviciul militar în Herţegovina, dominată de alt tip de cultură decât cel din Voivodina, într-un oraş preponderent musulman, „Cu biserici şi cu moschee. Cu mahalale. Şi inevitabila *cearşie*. Cu cafenele şi cu ceainării. Cu prăvălii şi cu prăvălioare. Cu multe ateliere. Un adevărat bazar" (Flora 1980: 12). După existenţa sa la interferenţa culturii sârbeşti cu cea română, maghiară şi germană, contactul cu oraşul fondat de turci în secolul al XVI-lea îmbogăţeşte perspectiva asupra unei zone eterogene, cu acomodări şi rupturi succesive; fiu al Câmpiei Panonice (numele Câmpeanu este simbolic), obişnuit cu aşezări ramificate şi întinse, are nevoie de puţin timp pentru a se familiariza cu locurile: „Arhitectură cu elemente osmanlâi. Bizantine. Romanice. Renascentiste. După cum era şi populaţia. Ortodoxă. Musulmană. Catolică" (Flora 1980: 12), spre deosebire de casele şvăbeşti din satul voivodinean Glogovăţ, unde va lucra la un moment dat. Reşedinţă a mitropolitului Herţegovinei şi a episcopului catolic, alături de imam, Câmpeanu retrăieşte istoria oraşului prin experienţa directă, mai ales în zilele libere. Militarii alături de care îşi satisface serviciul militar alcătuiesc un mozaic reprezentativ pentru acea parte a Balcanilor; prietenii săi erau croatul Mile şi macedoneanul Petre Stefanovschi. Nu etnia, ci calitatea umană contează în contexte normale, care exclud politicul, războiul. Utilizarea limbii materne este judecată în termeni practici; singurul român care-şi executa serviciul militar era în altă unitate, simţea nevoia să vorbească limba română, dar „nu exista nici un folos practic de pe urma folosirii acesteia" (Flora 1980: 27), iar „limba sârbă era limba în care se înţelegeau cu toţii" (Flora 1980: 28). Din Mihai Câmpeanu devenise Mihailo Chempean. Intrat în conflict cu autorităţile în prima parte a trilogiei, salvat prin efectuarea serviciului militar, este repartizat la Glogovăţ, după tentativa de a reveni la Plopu, unde autorităţile doresc să trimită în locul lui un învăţător sârb, care nu este primit de comunitate pentru clasele cu predare în limba română. Sat locuit preponderent de nemţi, apoi de sârbi, români şi maghiari aflaţi într-un relativ echilibru de raporturi sociale până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, mai târziu relaţiile se vor tensiona şi restructura, în funcţie de coaliţiile în care intră etniile şi naţiunile – sârbii şi românii de o parte, iar nemţii, de cealaltă parte. Scrisorile expediate către mama sa sunt un pretext de a descrie zona de puternică influenţă musulmană a Regatului Sârbesc: fesurile roşii, cu ciucuri, înşirate în vitrine, papucii galbeni din piele de viţel, bogat ornamentaţi şi cu talpa căptuşită, moriştile aurii de măcinat cafea, braga şi sarailiile, moscheile, bisericile de diverse confesiuni, arhitectura – astfel că micuţa alcătuire a Herţegovinei este percepută ca un loc oriental-cosmopolit. Soldaţii analfabeţi din diversele regiuni aflate sub administraţie sârbească erau şcolarizaţi în limba sârbă, iar scrierea – cu litere chirilice. Incursiunile în trecutul apropiat al efectuării serviciului militar, care

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

desparte prima parte a trilogiei de cea de-a doua, alcătuită din romanul *Vârtejul,* are rolul de a face legătura între evenimente, oglindind constructe sociale din două părţi opuse şi aflate sub influenţe diferite ale Regatului Sârbesc: dincolo de elementul comun dat de cultura şi administraţia sârbă, rămân *patternuri* puternice turceşti, pe de o parte, austro-ungare, pe de alta.

Radu Flora reface bine şi articulaţiile funcţionării şcolii, care încearcă să păstreze un echilibru între interesele de grup etnic şi cele profesionale, în funcţie de care inspectorul cercual face numirile în învăţământ. Lupta dintre radicali şi democraţi ajunge să implice şi sistemul educaţional, minorităţile trebuind să facă faţă la cel puţin două provocări importante: păstrarea culturii şi a limbii materne, evitarea amestecului în politic, în special cea din urmă mai greu de realizat. Inspectorii înşişi îşi pot păstra cu dificultate neutralitatea (inspectorul Martinov este radical convins, pe când inspectorul Tomici, simpatizant al cauzei româneşti prin fapte, evită implicarea politică). Aplicarea reciprocităţii în Convenţiile dintre state vizează şi şcoala:

> Învăţământul decurge în şcoală în limba sârbocroată. Măcar că nemţii ar avea dreptul, după Convenţia de pace, să aibă secţii în limba lor. Dar, fiind cam un sfert din elevi români şi unguri, ce putem face?... […] cu România am semnat, de mai mulţi ani, o Convenţie şcolară. Avem şi noi şcoli în limba noastră la ei. […] Şi copiii români, cu cei nemţi şi maghiari – şi câţiva copii sârbi care există în sat – făceau cu toţii cursuri în limba sârbă. Dar avem sugestii, din partea conducătorilor politici români, să aplicăm Convenţia. Să deschidem secţie română şi la Glogovăţ (Flora 1980: 54-55).

Deschiderea şi menţinerea unei secţii în limba română pentru clasele I-IV (o clasă combinată) devine o luptă tenace, cu toate că aprobarea este uşor obţinută din motive de tactică politică, aşa cum însuşi inspectorul recunoaşte: „Ar fi bine să deschidem şi secţie românească. Prea şi-au luat nemţii de acolo nasul la purtare" (Flora 1980: 56). Lupta dintre două etnii avantajează, astfel, etnia română; într-un asemenea context, este firească restructurarea permanentă a reprezentărilor sociale. În primele clase, I-II, limba de studiu este, fie şi neoficial, preponderent germană, în timp ce pentru clasele III-IV există exclusiv învăţători sârbi, deşi învăţătorii nemţi comunică în sârbă cu copiii celorlalte etnii, iar cu ai lor – în germană. Învăţători nemţi, sârbi, maghiari, români care-şi cunoşteau în mai mică sau mai mare măsură limba, recurgeau la „limba statului" sau „limba administraţiei", cum este numită adesea sârba, pentru comunicări mai ample. Copiii de etnie română ezită să frecventeze cursurile pentru că se simt marginalizaţi, dezvoltă un complex de inferioritate; alcătuirea unei clase cu predare în limba română dă speranţe atât copiilor şi părinţilor, cât şi învăţătorului, care speră că va avea efectivul numeric necesar. Trăind la întretăierea imperiilor, limba oficială, implicit de şcolarizare, se schimbă de la o generaţie la alta; părinţii au făcut şcoală în limba maghiară, iar aşa cum directorul Miatov remarcă,

> copiii nemţi sunt cam agasanţi. Cam obrăznicuţi. Îşi cam bat joc de colegii lor români. De îmbrăcămintea lor. De traistele lor şcolare. Ţesute la război. De opincile lor. De căciulile lor. […] Îi şi bat adesea (Flora 1980: 123).

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

Aceştia cer secţii în limba germană, creând disconfort autorităţilor. Românii sunt valorizaţi pozitiv de către sârbi şi de către autorităţi, în general, fapt ce facilitează crearea unei secţii în limba română. Desigur, religia ortodoxă comună este un factor coagulant în faţa unui duşman presimţit, iar izbucnirea războiului va confirma acest lucru. Clasa dorită se coagulează, cu toate că un număr mic de elevi, care au început şcoala în urmă cu doi-trei ani, continuă studiile la secţia sârbo-germană din raţiuni practice: germana este percepută ca limbă internaţională, iar sârba este limba oficială a statului. Păstrarea limbii materne are valoare emoţională, o cunosc, dar ei se orientează pragmatic. Preocuparea principală a tânărului învăţător era să-i înveţe forma literară a limbii române, pentru că „toţi copiii răspundeau în dialect”[1] (Flora 1980: 139). Susţinut de colegii săi sârbi, tratat cu răceală mai mult sau mai puţin politicoasă de colegii germani şi maghiari, Câmpeanu reuşeşte să constituie o clasă, succesele nu întârzie să apară, dar apoi va trebui să depună eforturi pentru a rămâne independent politic. Partidul Naţional Român se face tot mai simţit prin publicaţia „Solia”, iar refuzul învăţătorului de a se implica politic este luat drept trădare, nu neutralitate, ba de un partid, ba de altul, ba de propria sa etnie, ba de populaţia majoritară. De un tratament similar are parte primarul Şvaner, care evită excesele radicalilor din Kulturband, iar tinerii germani îl consideră trădător. Marele succes şcolar al copiilor care învaţă limba română literară se transmite şi familiilor, care înlocuiesc măcar unele regionalisme subdialectale cu forme corecte, cu toate că la început acestora li se păreau ciudate, dat fiind faptul că aceste comunităţi au pierdut contactul cu dezvoltarea limbii române literare din ţara-mamă.

Cutumele Celorlalţi sunt atent receptate încă din copilărie; Mihai Câmpeanu îşi aminteşte o scenă din Glogovăţ, în care etnicii germani plecau la munca câmpului în trăsuri, femeile purtau pălării mari, galbene, din paie, bărbaţii nu purtau obielele balcanice, ci pantofi – dându-i senzaţia că erau mult prea bine îmbrăcaţi pentru asemenea activităţi cotidiene. Ţinuta lor era alcătuită, în funcţie de sezon, din papuci de piele, ghete sau bocanci, paltoane lungi căptuşite cu blană de oaie ori paltoane scurte din aba groasă, pălării şi şepci din catifea sau din *şubă*[2]. Spre deosebire de cele ale românilor, nu erau miţoase ori cu moţul scos în afară, ci turtite, confecţionate cu atenţie în ateliere, nu făcute la domiciliu; culoarea albă domina. Totul i se părea lui Câmpeanu un semn al prosperităţii şi al unui nivel de viaţă superior celorlalte etnii. O ţinută diferită, în special a tinerilor, o uniformă paramilitară schiţată, începeau să aibă simpatizanţii radicali ai organizaţiilor germane – cizme negre, şepci negre fără cozoroc, mai curând mărşăluiau decât mergeau, iar tonul era grav-agresiv. Satul era plin de biciclete, de prăvălii şi ateliere meşteşugăreşti, cu firme impunătoare, în germană şi în sârbă, pe când clădirile care aparţineau sistemului administrativ al statului aveau firme doar în limba sârbă. Cu plăcută surprindere observă un nume românesc, al croitorului, dar scris în sârbă: Jon Krecu (Ion Creţu). Etnia germană este pozitiv valorizată, până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Contaminarea culturală era puternică şi dictată de grupul etnic majoritar. Toţi locuitorii se salutau în germană, nici îmbrăcămintea nu era o marcă a unei comunităţi, ci destul de unitară, arhitectura adoptată era şvăbească:

[1] De fapt, este vorba despre subdialectul bănăţean.
[2] Căciulă, şapcă din şubă – din material textil căptuşit cu blană.

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

case cu trei ferestre la stradă, între care una „umflată", ieşită în afară prin două mici geamuri laterale, în loc să fie încastrată în zid − un adevărat observator − uşa de intrare era mică, aşezată sub *formaorul*[3] din faţă, cu deschidere spre un târnaţ construit pe stâlpi de-a lungul casei. Casele considerate moderne aveau patru geamuri la stradă. Casa Vioricăi Iencea era cea a unor oameni înstăriţi; arhitectura nu marca apartenenţa etnică, ci starea materială, mărcile etnice fiind unele de mici detalii:

> Curtea le era bine aranjată. În fond, era împărţită în două. De un hambar. Cu o poartă mare. Care despărţea curtea propriu-zisă de arie. Aici erau jivinele. Fântâna de apă. Oboarele de porci. Ştala de cai. Cupa de paie. Şi altele. Necesare unei gospodării. Ţărăneşti. În fund de tot era grădina. Ascunsă de arie de cupa de paie. Şi de un şopron. Pe trei corni. Pentru lemne. Grape. Plug. Şi altele. Trăsura era în altă şură. Ceva mai în faţă. Aproape de fântână (Flora 1980: 80).

Spre centrul aşezării, casele deveneau tot mai impunătoare şi tot acolo se acumula activitatea de negoţ şi meşteşugărie – băcănia, croitoria, pantofăria, cafeneaua – acestea în proprietatea nemţilor şi a evreilor. Confesiunea religioasă juca un rol important în structurarea comunităţii eterogene, dimensiunea bisericii semnalizând predominanţa unei etnii sau a alteia: „Biserica era mare. Impozantă. Catolică. Nemţească. În stil gotic. Românii aveau o biserică mai modestă. În partea lor a satului" (Flora 1980: 76). Preotul german Franz Fuchs, vorbea limba germană cu toţi sătenii, dar slujba o ţinea în limba latină. Preoţii organizau ore de religie menite să menţină şi să structureze şi mai bine apartenenţa la un grup social; publicaţia „Solia", în limba română, era condusă de preotul Vasile Filipescu, având colaboratori majoritari tot preoţii ortodocşi, iar în jurul acesteia se închegase o societate culturală, „Biruinţa", care transformă ziarul într-unul de propagandă, având ca slogan *Sângele naţiunii*; una din revendicările importante era autonomia culturală, văzută „mereu în colizie cu alte culturi. Cu alte naţiuni. Mai ales cele conlocuitoare. Care se puneau în confruntare. Se ciocneau. În veşnice antagonisme. Reale sau inventate" (Flora 1980: 90). O altă societate culturală puternică, rapid orientată politic, era cea germană, „Eintracht" („Unirea"), devenită „Kulturbund" odată cu acutizarea relaţiilor etnice din apropierea celui de-al doilea război mondial. Revendicările erau similare cu cele ale „Biruinţei", însă nucleul nu-l constituia preponderent preoţimea, ci, alături de preot, în aceeaşi măsură intelectualii comunităţilor germane, pătura socială bogată şi medie, ceilalţi orientându-se, precum românii din aceeaşi categorie socială, spre J.R.Z.[4]:

> Dar cinismul şi prepotenţa […], megalomania, brutalitatea lor, spiritul milităresc, au reuşit să respingă o parte a populaţiei germane. Pe ţăranii harnici. Statornici. […] Mica diasporă românească de la Glagovăţ nu era nimic în ochii celor de la *Eintracht.* […] Cel mult dacă îi îndestoiniceau cu denumirea generică de *Rumanien*" (Flora 1980: 95).

În mod tradiţional, intelectualitatea rurală, alături de mica-burghezie, ocupă un loc central în luarea deciziilor pentru comunitate şi în ceea ce înseamnă „puterea

[3] Denumire dată unui spaţiu boltit care precedă intrarea în casă, un hol exterior.
[4] J.R.Z. – sr. Jugoslovenska Radikalna Zajednica (Uniunea Radicală Sârbă).

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

exemplului", reprezentând, la scară mai mică, rolul social puternic: „rolurile ocupă o poziţie mediană în memorizarea socială, făcând să se întâlnească implicitul şi explicitul, trecutul şi prezentul, cadrele de constrângere şi jocurile de interacţiune" (Kaufmann 2008: 34). Neavând un partid etnic pe care să-l voteze, ori se abţineau de la vot, ori votau, mai ales românii, cu cele două partide rivale tradiţionale şi puternice în Serbia, O.D.U. (Opoziţia Democratică Unită) şi J.R.Z. Intoleranţă etnică par a manifesta mai ales generaţiile tinere, doritoare de a pune imediat mâna pe putere şi fără practica îndelungată a relaţiilor sociale fireşti, care duc la diverse forme de acceptare şi de toleranţă: „ puterea se constituie împotriva societăţii, drept pentru care […] aceasta o păstrează într-un fel în afara sa şi ţine sub control tentaţiile sale coercitive" (Mihăilescu 2009: 169). Astfel, radicalizarea unei părţi a *Eintrachtului* şi transformarea, în timp, în organizaţie paramilitară a *Kulturbundului* se datorează unui nucleu tânăr care se vrea reformist şi ultrapragmatic, dar şi unii tineri din J.R.Z. şi-au creat o uniformă paramilitară – cămaşă albastră cu mâneci scurte, pantaloni scurţi, negri, cu centură proeminentă; eşecurile personale sunt puse pe seama Celorlalţi, incapacitatea de a prospera ar putea fi schimbată în succes dacă celelalte etnii din Serbia ar fi părăsit „de bună voie ţara asta. Să plece. Fiecare în ţara sa. În graniţele sale. Etnice" (Flora 1980: 112) – cum spune soldatul Marco Nişevici, coleg de armată cu Câmpeanu şi detestat de aproape toată lumea. El nu vedea identităţi personale în ceilalţi, ci îi vedea ca simpli purtători ai stereotipurilor în general negative ale unei comunităţi etnice. Îşi supravalorizează apartenenţa, diminuând-o pe a altora şi alterându-şi, implicit, viitorul, pentru că orice grup social care nu-şi evaluează corect trecutul şi prezentul riscă să fie surprins nepregătit de întâmplările viitorului: „Omul nu poate modela forma viitorului fără a fi conştient de condiţiile sale prezente şi de limitările trecutului său" (Cassirer 1994: 249). Lumea era împărţită iremediabil în Noi şi Ceilalţi, tăind consecvent punţile dintre categoriile stabilite de el însuşi. Românului îi dă ordine: „-*Hej, Vlah!...* Ei, valahule!..." (Flora 1980: 115) şi spune glume cu conţinut jignitor la adresa românilor, iar unui albanez îi spune „şiptar puturos", declanşând riposta fizică dură (şi firească) a acestuia. Atitudini extremiste, intolerante se conturează, aşadar, în toate etniile prin valorizarea excesivă a apartenenţei etnice, ignorând o natură umană comună, precum şi valorile individuale: „Între identitatea individuală a fiecărui om şi identitatea antropologică a speciei se află un şir nesfârşit de identităţi relative şi active. Una dintre acestea este identitatea etnică […]" (Georgiu 1997: 77).

Tensiunile se amplifică odată cu semnele războiului în Europa: „Comercianţii şi meşteşugarii nemţi erau, în bloc, *Ein-Kult*. Şi-i sabotau pe ceilalţi. Câţi erau. Concurenţi. Evrei. Români. Corpuri străine" (Flora 1980: 158). Rând pe rând, germanii evită comercianţii de alte etnii decât cea germană, odată cu izbucnirea războiului sfârşind prin a-i agresa: „La evreul Rozman se duceau mai des românii. Fiindcă era om bun. Prietenos. Amabil cu toată lumea. Şi veneau pomiliari din alte sate. Sârbi şi români. Tot la Rozman la moară" (Flora 1980: 159). Marca puternică a apartenenţei la o etnie sau alta este şi refuzul de a vorbi altă limbă decât cea a grupului său etnic: funcţionari sârbi de la primărie vorbesc doar sârbeşte cu ceilalţi, după mulţi ani de şedere într-o comunitate multietnică, unii germani cer funcţionarilor aparţinând diverselor etnii să le cunoască limba, în caz contrar recurg

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

la mimică. Aceste atitudini traduceau în exterior lupta surdă pentru un loc central, pentru dominare în comunitatea mozaicată etnic:

> Dar limba era aici doar instrumentul exterior. Şi nu limba era în litigiu. Ci doar atributele pe care aceasta le aducea cu sine. De ordin economic. Social. Cultural. Administrativ. Politic (Flora 1980: 164).

Micile conflicte etnice, înfruntările din şcoală şi din comunitatea sătească sunt o reprezentare, la scară mică, a conflictelor şi rivalităţilor mari. Uniforma paramilitară pe care o adoptă, în timp, şi tinerele femei de etnie germană, este tratată cu ironie, replică la dispreţul cu care tratează aceste formaţiuni ale *Kulturbundului* celelalte etnii:

> De crezi că acum-acum vor pleca într-o excursie alpinistă. Şi parcă pe el nici nu-l observă. Parcă ar avea o aversiune faţă de bărbaţii bruneţi. Cei ce nu-s blonzi sau roşii. Şi cei ce n-au pistrui pe faţă (Flora 1980: 221).

Cu cât tensiunea creşte, cu atât relaţiile aparent normale până nu de mult, se schimbă. Câmpeanu preferă să închirieze trăsura pentru diverse transporturi casnice de la etnicii maghiari, evitând să ceară servicii nemţilor. Cu timpul, aversiunea mocnită se va transforma în agresiune manifestă. Cafeneaua evreului Barman este prima ţintă, geamurile sunt sparte ca un dublu protest: faţă de etnia proprietarului şi faţă de elevii români care pregăteau serbarea de Crăciun şi pregăteau scena acolo. Ceilalţi se solidarizează contra vandalizării şi decid participarea la serbarea pregătită de învăţător şi de părintele Avram − care începe cu prima strofă a imnului regal sârb, *Bože Pravde*: „Obligaţia era obligaţie. Statul era stat" (Flora 1980: 245). Aşadar nimeni nu pune în discuţie autoritatea statului. Prima serbare românească a continuat cu lăutarii aduşi de cârciumar de la Ismir, adulţii continuând petrecerea până în zori în cântece şi dansuri sârbeşti şi româneşti. Comunităţile multietnice confirmă mai bine faptul că îndeobşte „culturile se află în relaţii variabile de comunicare şi interferenţă, nicio cultură nu e singură pe lume şi nu este singura valabilă, iar conservarea diversităţilor aflate în interacţiune este o condiţie a dezvoltării umanităţii" (Georgiu 1997: 87). Grupat în jurul şcolii prin învăţătorul Câmpeanu şi al bisericii cu atitudine moderată datorită părintelui Avram, nucleul din satul Glogovăţ este emblematic pentru încercarea comunităţilor româneşti, în acest caz de două ori minoritară, în ţară şi în sat, de a-şi restructura cultura etnică în lumina noilor reglementări legale dintre Regatul României şi Regatul Serbiei, pe fundalul tensiunilor care anunţă cel de-al doilea război mondial. Parte a fenomenului cognitiv, reprezentările sociale structurate afectiv şi normativ, au ca punct de plecare modul în care indivizii înşişi se revendică de la un grup social, uneori în conflict cu felul în care ceilalţi le percep apartenenţa şi dreptul de a ocupa un loc într-un context mai mic sau mai mare.

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

Bibliografie

Berger, Luckmann 1986: P. Berger, T. Luckmann, *La construction sociale de la réalité*, Paris, Méridiens-Klincksieck.

Bonnardi, Roussiau 1999: C. Bonnardi, N. Roussiau, *Les représentations sociales*, Paris, Editions Dunod.

Booth 1976: Wayne C. Booth, *Retorica romanului*, în româneşte de Alina Clej şi Ştefan Stoenescu, Prefaţă de Ştefan Stoenescu, Bucureşti, Editura Univers.

Cassirer 1994: Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filozofia culturii umane*, traducere de Constantin Coşman, Bucureşti, Editura Humanitas.

Curelaru 2006: Mihai Curelaru, *Reprezentări sociale*, ediţia a II-a revăzută, prefaţă de Adrian Neculau, Iaşi, Editura Polirom.

Flora 1980: Radu Flora, *Vârtejul*, Panciova, Editura Libertatea.

Georgiu 1997: Grigore Georgiu, *Naţiune, cultură, identitate*, Bucureşti, Editura Diogene.

Kaufmann 2008: Kaufmann, Jean-Claude, *Materialul social al construcţiei individuale*, în „Secolul 21", nr. 1-6, p. 34-44.

Lepenies 1990: W. Lepenies, *Entre science et littérature, l'événement de la sociologie*, Paris, Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Mihăilescu 2009: Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Iaşi, Editura Polirom.

Neculau 1995: A. Neculau (coord.), *Reprezentări sociale*, Bucureşti, Editura Ştiinţă şi Tehnică.

Popi 2003: Gligor Popi, *Românii din Banatul sârbesc în secolele XVIII-XX*, Panciova, Editura Libertatea.

Rouquette, Rateau 1998: M.-L. Rouquette, P. Rateau, *Introduction à l'étude des représentations sociales*, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble.

Constructions sociales dans la prose de Radu Flora. Le roman *Le tourbillon*

Ecrivain appartenant à la minorité roumaine d'ex-Yougoslavie, co-fondateur des études universitaires roumaines du même pays, Radu Flora s'était assumé le rôle de canalisateur et d'observateur de cette communauté. Le roman fait partie de la trilogie composée par les romans *Le piège*, *Le tourbillon*, *Le mur* − livres qui construisent véritables représentations sociales dans le contexte multiculturel d'ex-Yougoslavie, surtout dans la région Voïvodine, au milieu du siècle passé, avant et après la deuxième guerre mondiale.

Ayant comme point de départ l'idée que les représentations sociales sont une manière spéciale pour connaître et pour communiquer par la reconfiguration concrète du réel, les représentations des groups ethniques minoritaires sur soi et sur les autres s'articulent multiplement dans le contexte multiethnique, qui devient multiculturel. Les disciplines des sciences humaines corroborent des renseignements – ayant comme point de départ la psychologie sociale – pour la formation d'un modèle relativement unitaire des phénomènes représentationnels. L'analyse de la structure de la littérature de diaspora met en lumière un processus de transformation de la réalité sociale dans un objet mental fragmentaire. Les représentations assumées de milieu social par l'individu sont le produit de l'élaboration et de la transformation de plusieurs générations, mais les bras de balance dans les relations interethniques sont compliqués parce que la mémoire collective est inégalement stratifiée,

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

connaît des ruptures, dilutions, mais aussi un enrichissement des perspectives. Les représentations ne se rapportent pas aux perceptions spontanées – même si elles se sédimentent, par filtration, en temps, − mais aux images construites à la longue, qui expriment la réalité typique pour un individu ou pour un group. Le contexte où les personnages de Radu Flora évoluent est un mosaïqué ethnique, avec des solidarisations et désolidarisations, dictées par les intérêts de group ou individuels. La littérature figure des constructions sociales au niveau individuel et collectif, sur le fondement de l'anthropologie littéraire, ayant comme fondement la double expérience du personnage Mihai Câmpeanu – professionnel et militaire.

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca – C.U.N.B.M.
ROMÂNIA/
Universitatea din Novi Sad
SERBIA

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)

BDD-V2672 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:35 UTC)